

SECCIÓ DE SENDERS

A.E.TALAIA

DEL BAIX EBRE AL SOLSONÈS

1ª Etapa : PAÜLS - EL MONTSAGRE - PRAT DE COMTE

29 de setembre 1991

HORARI PREVIST

Sortida de Vilanova i la Geltrú.	6 h
Paüls. Esmorzar.	9 h
Inici de la travessa.	9.45 h
Racó del Tormossalt. Reagrupament.	10.30 h
	10.45 h
Bassa del coll Roig. Reagrupament.	11.45 h
	12 h
Coves d'en Sauvé. Reagrupament.	13 h
	13.15 h
Prat de Comte. Dinar.	14.30 h
Sortida cap a Vilanova.	16.30 h
Vilanova i la Geltrú.	19.30 h

Notes.-

- ** Esmorzarem a Paüls; ens podem repartir entre la fonda Sant Roc, situat a la carretera, i el bar Margarita, en el carrer Diputació.
- ** Dinarem a Prat de Comte. Hi ha el bar Ruta, a peu de carretera, on es pot dinar però cal encarregar-lo abans.
- ** Ens han advertit que per la zona hi ha toros mig salvatges. Si per cas els trobéssim convé no fer res que pugui enfurismar-los perquè són molt perillosos.
- ** L'horari és el "nou", és a dir l'horari solar (de pagès) incrementat només en una hora.
- ** Si us plau, sigueu puntuals i respecte els reagrupaments.

SECCIÓ DE SENDERS

A.E.TALAIA

DEL BAIX EBRE AL SOLSONÈS

1ª Etapa : PAÜLS DEL PORTS - EL MONTSAGRE - PRAT DE COMTE

29 de setembre 1991

Amb la caminada d'avui inaugurarem la travessada que hem previst fer des de Paüls dels Ports, al Baix Ebre, fins al santuari de Pinós, al Solsonès. El recorregut d'aquesta primera sortida és a cavall de les comarques del Baix Ebre i de la Terra Alta i té com escenari els contraforts nord-orientals del massís dels Ports de Beseit.

Iniciarem l'etapa en el bonic poble de Paüls, encimbellat dalt d'un turó, enfilant-nos tot seguit vers l'esquenall del cercle de muntanyes que tanquen la seva vall i la separen de la del riu de la Canaleta. Després de passar per l'espectacular racó d'en Tormossalt travessarem el pla de Montsagre de Paüls on hi ha una font i on és possible que hi trobem algun toro amb ganes de gresca. Finalment assolirem el coll Roig (910 m), punt culminant de l'etapa, situat entre el tossal d'en Grilló (1076 m) i la Mola Grossa (1045 m), des d'on gaudirem d'una magnífica panoràmica, si el temps ho permet. En creuar aquest coll farem el canvi de comarca, passarem del Baix Ebre a la Terra Alta.

Tot seguit baixarem per l'altra vessant recorrent l'ampla vall de la Refoia fins arribar a les coves d'en Sauvé, on també hi ha una font. Poc després passarem per les envistes d'alguns masos abandonats i arribarem al coll d'en Roc, el qual travessarem per abocar-nos vers la riera dels Correlassos que banya el poblet de Prat de Comte, indret on finalitzarem el recorregut d'avui.

PAÜLS DEL PORTS

El terme municipal de Paüls, d'una extensió de 43.84 km², és situat a la part nord-occidental de la comarca del Baix Ebre, al límit amb la Terra Alta. Confronta, doncs, pel nord, amb el municipi de Prat de Comte (per la Mola Grossa, 1045 m, i la Mola Rasa, 642 m) i, a ponent, amb el d'Horta de Sant Joan, ambdós d'aquella comarca. Al nord-est, seguint el barranc de Xalamera o de l'Auba, termeneja amb Benifallet, més al sud, per aquest límit llevantí, confronta amb Xerta (just a la divisòria hi ha el coll de Muso) i al sud limita amb Alfara de Carles. Accidentat pels vessants septentrionals dels Ports de Beseit, els seus contraforts muntanyosos conformen el terme com un amfiteatre natural, solcat en la part central per la vall que forma el barranc de les Fonts, que afluïx directament a l'Ebre dins del municipi de Xerta. La serra de Paüls delimita la part ponentina del terme.

Malgrat que és dins la zona de clima mediterrani, per causa de la seva situació entre muntanyes, Paüls sol tenir temperatures més extremes, tant a l'hivern com a l'estiu, i les pluges són més escasses. En general el clima és sa, excepte quan bufa el cerç, vent del nord que, en passar acanalat entre muntanyes, bufa de manera huracanada.

El terme té una gran riquesa hidrogràfica; s'hi han comptabilitzat 102 fonts naturals, entre les quals destaquen la font de Sant Roc, amb setze brolladors, la dels Ullals, la de Motsagre, la medicinal font del Remei i la de la Vall del Serafí. Amb tantes fonts i la configuració del relleu, força accidentat, es formen alguns barrancs com el de la Vall, el de la Caldera, el de Sant Roc, el de Morellà, el de la Vall d'En Bages, etc, que afluïxen al barranc de les Fonts o al barranc de l'Auba, els quals al seu torn vessen les seves aigües a l'Ebre.

L'economia tradicional era basada en l'agricultura i la ramaderia completava els recursos dels pagesos. Els productes agrícoles principals eren els cereals, la vinya i les oliveres. El cens de 1860 menciona dos trulls : el Molí del Faidó i el de l'Oli. A primers de segle funcionaven 14 almàsseres (avui només 1), i hi havia un molí de farina i una fàbrica de maons, que han desaparegut. Tot i que l'economia del poble encara és basada en gran part en l'agricultura i la ramaderia són poques les famílies que en l'actualitat visquin íntegrament d'elles. Cada vegada són més els paülsencs que es desplacen diàriament a treballar a Tortosa, Xerta o Aldover.

Filòlegs documentats (Montoliu i Alcover-Moll) assenyalen que el topònim *Paüls* prové de la forma llatina *paludes*, que significa "llacunes". No és un nom àrab, sinó derivat del llatí, la qual cosa va en contra de la teoria que el castell i la població foren fundats pels sarraïns. Se sap que el lloc de Paüls ja existia amb anterioritat a la conquesta de Tortosa (1148); l'historiador Bayerri, sense citar fonts, diu que el comte Ramon Berenguer IV, quan conquerí aquesta ciutat, donà el lloc de Paüls a Roger Despuig. Tanmateix, un document del 26 de juliol de 1168, conservat en diverses còpies medievals, és per ara la primera notícia

ferma de l'existència de la població. Es tracta d'una carta de donació del castell de Paüls (*Peduls*), amb els seus termes i pertinences, feta pel rei Alfons I a Guerau de Riu, Pere de Santmartí i Ramon de Queralt perquè poblessin el lloc segons els furs de Saragossa. A mitjan segle XIII, el poble de Paüls pertanyia a la família Despuig la qual restà vinculada al poble fins a les primeries del segle XVII.

La població de Paüls patí força en les guerres de l'edat moderna i contemporània, especialment durant la Primera Guerra Carlina, en què, el 1834, un escamot de 300 carlins es féu fort al castell i fou foragitat per les tropes del coronel liberal Santa Cruz. Més endavant, en aquesta mateixa guerra, el 1836, el poble va ser saquejat i incendiat pels liberals. En la darrera guerra civil, durant la batalla de l'Ebre, la línia del front estigué molt propera a la població, dins del terme municipal.

El poble de Paüls (378 m; 731 h, el 1981) és esglaonat en un turó situat entre dos torrents : el barranc de la Fonteta a migdia i el de les Fonts a tramuntana. Al capdamunt, coronant el turó, hi ha les restes de l'antic castell de Paüls i l'antiga església parroquial de la Nativitat de Santa Maria, d'un gòtic primerenc, amb portal de punt d'ametlla adovellat i amb guardapols, i finestres de mig punt, i diversos additaments posteriors. Als vessants s'esglaona la caseria, formant diversos carrers, estrets i costeruts. Per causa del desnivell del terreny, les cases, fetes amb maçoneria, normalment tenen dues portes d'entrada, la del carrer de baix per accedir a la planta baixa on hi ha la quadra i la del carrer de dalt que dona accés als pisos superiors de l'habitatge.

A la part de tramuntana del terme hi ha l'antiga caseria de la Vall d'En Bagés, de masos disseminats; el 1970 encara tenia 12 habitants però actualment és deshabitada. Prop del poble, vers el sud-oest, en el bosc de Sant Roc hi ha l'ermita i la font del mateix nom; en aquest indret cada família del poble hi té la seva taula de pedra i per la festa major, el 16 d'agost, s'hi celebra un aplec.

NOTA

El Comitè Català de Senders de Gran Recorregut té editada la topoguia del GR-7-1, però aplicant un bilingüisme botifler, absurd i servil (com tots els bilingüismes) ha fet la descripció del recorregut Pinós - Paüls en català i la del recorregut invers en espanyol ! Ni cal dir que hem rebutjat immediatament la possibilitat de lliurar fotocòpies de la topoguia i hem traduït la descripció a la nostra llengua.

Horari		Quilòmetres
Parcial	Total	
0.00	0.00	0.00

Comencem el recorregut del GR-7-1 situats a la plaça de l'Ajuntament de Paüls (378 m); hem d'anar per un carreró que s'enfila per la dreta de l'ajuntament en direcció nord. A la sortida del nucli urbà el carrer es transforma en un camí.

0.04 0.04 0.24

Passem per davant del cementiri. A l'esquerra deixem un camí que puja vers el coll de l'Avenc; és l'antic camí de Pauils a Horta de Sant Joan. El GR segueix endavant, planejant per damunt del barranc de les Fonts que s'escola per la nostra dreta.

0.12 0.16 1.04

Abandonem l'ample camí que segueix pujant vers el coll de la Gilaberta i agafem un sender que baixa, per la dreta, vers el barranc.

0.05 0.21 1.42

Creuem el barranc de les Glòries i continuem per l'altre vessant.

0.10 0.31 1.99

Creuem un petit torrent i comencem a pujar amb fort pendent.

0.05 0.36 2.19

S'acaba la forta pujada; hem assolit el coll de Tormossalt. A partir d'ací el pendent és més suau.

0.07 0.43 2.52

S'arriba al racó del Tormossalt (600 m); el GR passa per la base del formidable espadat de roca d'un colorit extraordinari. Continuem pujant.

0.26 1.09 3.41

Travessem el barranc de les Fonts; anem pujant seguint el seu llit.

0.20 1.29 4.38

Fem cap al pla de Montsagre de Pauils on hi ha la font del mateix nom (840 m). És una ampla i bonica vall sovint plena de bestiar boví.

Hi ha un pal indicador que assenyala Horta de Sant Joan vers l'esquerra (oest) i Prat de Comte vers la dreta. El GR segueix aquesta última direcció.

0.12 1.41 4.95

Arribem a la bassa del coll Roig (910 m). Tenim una gran panoràmica; a l'esquerra es veu el tossal d'en Grilló (Piló) (1076 m) i a la dreta la Mola Grossa (1045 m) que és a tocar; a la nostra esquena hi tenim les puntes de Llambrars (1053 m) i dels Raus (1087 m).

S'aconsella de pujar fins al cim de la Mola Grossa car en un dia clar es domina una gran extensió de terreny sobre la Ribera d'Ebre, la Terra Alta i el Baix Aragó.

El GR continua per una pista forestal en direcció est.

0.22 2.03 6.55

Troblem una bifurcació de pistes; la de la dreta baixa vers Paüls, nosaltres hem de seguir la de l'esquerra. Enlairada hi ha una caseta de vigilància d'ICONA.

La pista que seguim passa per la part sud de l'ampla vall de la Refoia. A l'esquerra es veuen els plans del mateix nom, tancats per tal de guardar el bestiar que hi pastura.

0.32 2.35 8.78

Després d'haver fet alguns revolts tot baixant, hem de deixar la pista per agafar un sender que surt per l'esquerra i va a passar pel peu d'un tallat.

0.06 2.41 9.00

Al peu de la cinglera trobem les coves d'en Sauvé; en una d'elles hi ha una petita font. A partir d'ací el sender baixa ràpidament fins retrobar la pista.

Seguim la pista uns 130 m i la tornem a deixar per un sender que recula vers l'esquerra.

0.04 2.45 9.22

Arribem en una bifurcació; deixem el sender de la dreta que ens menaria a les ruïnes del mas d'Alcoverro i continuem per l'esquerra baixant.

0.12 2.57 9.90

A la dreta del camí tenim el mas de Badoquí i una mica més avall, el del Moll, on hi ha una cisterna. Seguim baixant.

0.10 3.07 10.51

Passem pel costat del mas de Passamonte, enrunat, que queda a l'esquerra.

0.07 3.14 10.94

Arribem al coll d'en Roc (420 m). Aquí deixem un sender que baixa per la dreta; és l'antic camí Ral de Prat de Comte a Paüls. Seguim vers l'esquerra.

0.15 3.29 11.78

Baixem fins arribar al llit d'un petit barranc; a l'esquerra deixem un sender que el segueix aigües amunt.

0.21 3.50 13.16

Després de seguir una bona estona la vessant oest de la riera dels Correlassos, la creuem i ens enfilem a la carretera.

0.02 3.52 13.22

Arribem a Prat de Comte on finalitzem l'etapa d'avui.

PRAT DE COMTE

El municipi de Prat de Comte d'una extensió de 26.39 km², és situat al nord-est dels Ports de Beseit, al límit amb la comarca del Baix Ebre, al vessant septentrional del tossal d'en Grilló (1076 m), vèrtex geodèsic que fa de trini entre Prat de Comte, Horta de Sant Joan i Paüls dels Ports. Tot el terme és força accidentat, si bé les alçades majors, la Mola Grossa (1045 m), la Mola Rasa (642 m) i el tossal dels Corralers (741 m), són a migdia de la carretera de Vall-de-roures que segueix aproximadament el traçat del barranc dels Correlassos o de Prat, just al límit meridional del poble. Solquen el terme diversos petits barrancs, entre els quals cal destacar el dels Masets, el de Masdengarrofets i el citat anteriorment dels Correlassos; al nor-est, fent de termenal amb Gandesa hi ha el riu de la Canaleta.

Tot i que el municipi sempre ha estat un dels més pobres de la Terra Alta, durant el segle passat i principis d'aquest tingué una bona producció agrícola i ramadera. Hi havia una fàbrica d'aiguament i, el 1860, és documentat el Molí de la Farina. Actualment, però, la regressió demogràfica és molt important. El barranc dels Corralassos ha tingut una gran incidència econòmica en el poble; les seves aigües serveixen per a regar els petits horts que han abastat pràcticament tota la població durant segles i anteriorment foren aprofitades per moure els molins de farina. Encara avui són visibles els assuts que desvien part de les aigües cap a grans safareigs des d'on es canalitzaven vers els molins.

El lloc de Prat de Comte es formà probablement després de la seva conquesta, a la baixa edat mitjana tot i que no s'han trobat notícies documentals del seu origen. Al segle XIV pertanyia als Hospitalers i era integrat en la Comanda d'Horta de Sant Joan. El poble fou saquejat pels mercenaris dels exèrcits castellans en plena Guerra dels Segadors i posteriorment també patí els efectes dels Guerres Carlines. A la veïna serra de Pàndols, a l'estiu de l'any 1938, es lliuraren cruentes batalles entre l'exèrcit republicà que hi havia pres posicions i les tropes franquistes. Quan a finals d'octubre, els republicans s'hagueren de replegar, el poble s'evacuà i fou saquejat pels feixistes.

El poble de Prat de Comte (364 m; 257 h, el 1981) és enlairat a l'esquerra del barranc dels Correlassos i de la carretera. L'església parroquial dedicada a Sant Bertomeu fou reconstruïda després de la guerra civil en un estil eclèctic. El poble té una gran devoció a la Maré de Déu de la Fontcalda, el santuari de la qual està dins del terme de Gandesa però més a prop de Prat que d'aquella ciutat. La tradició diu que la va descobrir un pastoret de Prat dins d'una cova fet que va provocar disputes per la seva titularitat amb Gandesa.

=====

*Per Sant Miquel,
el raïm té gust de mel
i la figa no té pèl*

=====

BIBLIOGRAFIA

- ## Gran Geografia Comarcal de Catalunya.
Volum 11. El Priorat, la Ribera d'Ebre, Terra Alta i el Matarranya.
Volum 13. El Baix Ebre i el Montsià.
Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. (1ª Edició, 1981).
- ## Gran Enciclopèdia Catalana.
Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. (1ª Edició, 1969).
- ## Topoguia del GR-7-1. 4ª Fascicle : Garcia - Paüls.
Comitè Català de Senders de Gran Recorregut. (1ª Edició, 1988).
- ## Mapes de la Guia Itinerària dels Ports.
Baix Ebre, Montsià, Matarranya i Terra Alta. (Escala 1:40.000)
UEC. (Edició del Cinquantenari, 1981).

Agustí Poch

Setembre 1991

